

Розділ 4. РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Мар'яна АНДИБУР,
Тетяна ДМИТРІВ
(Дрогобич)*

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Соціальні навички у дітей дошкільного віку виконують ключову роль у процесі їх інтеграції в суспільство. Саме в період старшого дошкільного віку дитина вже здатна сприймати себе окремою особистістю у спільноті, відрізняти способи налагодження взаємин з близькими, ровесниками, вихователями, іншими людьми. Формується емпатія через розуміння та шляхи вираження власних емоцій, розпізнавання почуттів інших.

Для дітей старшого дошкільного віку характерна налаштованість на перехід до наступного етапу здобуття освіти – шкільного життя. Вони стають активними у спостереженні за поведінкою школярів, висловлюють логічні судження, проєктують себе у навчальній діяльності, яка передбачає концентрацію уваги, вміння проявляти соціальні навички у взаємодії з однокласниками у співпраці, комунікації, грі, праці. І хоча гра се ще є провідною діяльністю, спостережливість і моделювання поведінки у соціумі займають важливе у розвитку світогляду дитини, впливають на її само презентацію в соціумі.

Дослідниками проблеми виховання культури поведінки дітей є: Л. Артемова, В. Білоусова, О. Богданова, І. Бех, А. Богуш, А. Бойко, І. Зязюн, О. Кононко, В. Кузь, М. Монтессорі, О. Савченко, Т. Поніманська, Ж. Піаже, Н. Хіміч, В. Франкл, Т. Шевчук, Р. Штайнер та ін. Їхні праці присвячені особливостям виховання культури поведінки дітей у їхньому емоційному, розумовому, моральному, мовленнєвому розвитку впродовж періоду дорослішання. Педагогіч-практики описують свої пошуки у методичних матеріалах і виносять досвід на обговорення. Цінними вважаємо дослідження: О. Рейпольської, Н. Гавриш, Н. Лисенко, В. Бондар, К. Суятинсової, М. Плаксій, В. Долгова, В. Кулик О. Пісарєва та ін. Проте системного

дослідження засобів, чинників, методів формування культури поведінки у дітей дошкільного віку поки що не було здійснено.

Уважаємо, що велику роль відіграє ЗДО в процесі формування соціального досвіду дитини старшого дошкільного віку. Вихователі створюють розвивальне середовище для задіявання навичок комунікації, підтримуючи дітей у їхніх активностях, рольових іграх. Малюки навчаються відчувати себе самостійними в громадських місцях, здобувають досвід, відвідуючи виставу в театрі чи перебуваючи в кінотеатрі на перегляді фільму. І хоча вони вже частково мають досвід перебування у громадських місцях, адже з батьками відвідували супермаркет, були в гостях, бавилися на майданчику в парку відпочинку тощо, такі тренувальні соціальні вправи у поведінці вчать мобілізувати себе в оточенні інших малознайомих людей, діяти в безпечних умовах, налагоджувати спілкування. Дошкільники навчаються виходити за межі звичного товариства, у них розвивається впевненість, організованість, самостійність, відкритість.

Соціалізація як процес присвоєння поведінкових норм взаємин має циклічний розвиток: від спілкування у сімейному колі до гри на майданчику з незнайомими дітьми, від дотримання режимних моментів в ЗДО до комунікації в громадських місцях. І. Бех пише: «Вихованець повинен взяти з собою кращі особистісні якості й перетворити їх у життєву реальність. Цінності минулого, звичайно йдеться про декілька з них, але розвивально вагомих, збагачуватимуть особистісне теперішнє, полегшуватимуть процес виховання й самовиховання» [1, с. 104]. Тому для дитини важливо спостерігати, засвоювати і апробувати моделі поведінки, пов'язані з соціальними навичками під час спеціальних занять, на прогулянці, на святах та розвагах. Зокрема, через комунікацію малюк вчиться розуміти мовлення, сприймати настрій мовника, реагувати на звертання, прохання, а також зворотно реагує на вербальну дію – говорить, жестикулює, емоційно виражає власне ставлення.

Культура спілкування передбачає формування відчуття такту, щоб помічати стан інших людей. Спілкуючись з іншими, дитина повинна розуміти на рівні культури поведінки в певному товаристві, коли можна розмовляти гучно чи пошепки, побігати чи грати в спокійні ігри, а для цього необхідно навчатися вольових зусиль у стримуванні своїх бажань, розуміти силу обставин, проявляти повагу до інших. Саме такі емпатійні навички й увага до навколишніх

передається дитині на реальних прикладах дії значимих дорослих. Дошкільник спостерігає, осмислює, моделює і самостійно практикує у поєднанні з емоційною резистентністю до ситуації з іншими людьми.

У процесі гри діти знайомляться з навколишнім світом і соціальними ролями людей. Можливо тому для них найпривабливішими є сюжетно-рольові ігри: лікаря, вчителя, пожежника, продавця, перукаря, поліцейського. Вони з цікавістю досліджують світ, який їх оточує, людей, які виконують певні соціальні ролі. Все це надає дитині імпульсу до дії, наслідування. Початкове несвідоме бажання повторювати яскраві ролі соціального життя, згодом на основі емоційної реакції, формують уподобання. Малюки повертаються до певних ігор уже з розумінням, радістю, вдосконалюють свої знання, навички, тренують спритність, емоційну реакцію.

Дитячі психологи стверджують, що, залежність сучасних дітей від смартфонів радикально впливає на якість їхнього життя, створюючи віртуальну реальність, яка часто ставить виклики у створенні моделі поведінки у соціальній взаємодії. К. Погорелова пише: «Використання гаджета не вчить дитину саморегуляції. Коли дитина відчуває негативні емоції – злість, обурення, незадоволення, образу, то дуже важливо є залученість батьків або вихователів у цей процес. Їхнє завдання – навчити дитину розуміти ці емоції, приймати їх і вчитися їх контролювати» [3].

Загально відомо, що часте використання гаджетів впливає на якість сну, подразнює нервову систему, обмежує досвід комунікації, проте шалений темп комп'ютеризації завойовує світ і стояти поза смартфонами неможливо. Стає зрозумілим свідоме регульоване використання технічних засобів дітьми дошкільного віку. І цю роль мають виконувати вихователь і батьки, адже вони найбільше часу проводять з дошкільниками, розуміють необхідність створення для них безпечного розвивального середовища, важливість міжособистісної діяльності для розвитку емпатії, емоційно-психологічної сфери, культури мовлення, соціального досвіду.

У сучасному світі надмірного використання гаджетів атрофуються соціальні навички міжособистісного спілкування. Від цього страждає і культура спілкування дорослих, яка передбачає вербальну взаємодію, діалогічне та монологічне мовлення, емоційно модульовані вислови. Діти стають спостерігачами мовчазного життя близьких людей, замінником виступають екран телевізора або

планшета, де лунає штучна мова героїв мультиків, емоційно насичені фрази з реклами. Відповідно, малюки наслідують те, що на них впливає. Вони апробують свої дії з допомогою повторювання вчинків та висловлювань тих персонажів, які їм дає гаджет.

Важливо педагогам і батькам працювати над формуванням соціальної поведінки у дошкільників. Соціально адаптовані діти не панікують у товаристві незнайомих людей, вміють підтримувати чи ініціювати розмову. Вправи у взаємодії через гру дають їм змогу здобувати впевненість у собі, своїх здібностях, отримувати позитивні емоції. У майбутньому така навичка знадобиться у виборі друзів під час шкільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.

2. Плаксієв М. Як розвинути соціальні навички у дитини. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/yak-rozvynuty-sotsialni-navychky-u-dytyny-68364.html>

3. Погорелова К. Малюки та гаджета: користь і небезпека для психічного здоров'я. URL: <https://speka.ua/gadgets/malyuki-ta-gadzeti-korist-i-nebezpeka-dlya-psixicnogo-zdorovya-v5wdon>

4. Пісарєва О. Особливості взаємодії дитини-дошкільника з однолітками. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4546/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Office_Word.Pdf

5. Садовий В. Спілкування дошкільнят з однолітками. URL: <https://sadok.ua/publ/doshkilna-osvita/spilkuvannya-doshkilnyat-z-odnolitkami-2>

Юлія АНДРУСИК
(Дрогобич)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Формування творчих здібностей у старшому дошкільному віці виступає однією з центральних проблем сучасної педагогіки, оскільки саме цей період є сенситивним для розвитку уяви та креативності мислення. Старший дошкільний вік характеризується переходом від